

Horyzonty Polityki
2025, Vol. 16, N° 54

Edytorial: Prawda, autorytet, polityka

Polityka od zawsze była areną walki o prawdę, a autorytet stanowił jej fundament, zapewniając legitymizację władzy i stabilność społeczną niezbędną do jej skutecznego sprawowania. Współczesny świat transformuje te pojęcia. Prawda – tradycyjnie pojmowana jako podstawa debaty publicznej – coraz częściej ulega erozji pod wpływem populizmu, postprawdy i dezinformacji. Rozwój technologii cyfrowych i mediów społecznościowych zmienił sposoby obiegu informacji, czyniąc je zarówno narzędziem emancypacji, jak i manipulacji. W tym kontekście kluczowe staje się pytanie: kto dziś sprawuje władzę nad prawdą?

Autorytet, niegdyś utożsamiany z wiedzą, doświadczeniem i legitymizacją, również traci na znaczeniu. W demokracjach jego źródłem jest zaufanie społeczne, podczas gdy w reżimach autorytarnych staje się on narzędziem kontroli i propagandy. Hannah Arendt w *Między czasem minionym a przyszłym* (*Between Past and Future*, 1961) wskazywała na ewolucję podstawowych pojęć politycznych, w tym wolności, sprawiedliwości i autorytetu, podkreślając możliwość ich redefinicji lub całkowitej utraty pierwotnego znaczenia. W *Korzeniach totalitaryzmu* (*The Origins of Totalitarianism*, 1951) zwracała uwagę na zanik zdolności odróżniania prawdy od fałszu – problem, który dziś, w epoce fake newsów i algorytmów selekcyjnych treści, wydaje się szczególnie aktualny.

W podobnym duchu Michel Foucault w *Nadzorować i karać* (*Surveiller et punir*, 1975) oraz *Porządku dyskursu* (*L'Ordre du discours*, 1970) analizował relacje między władzą, autorytetem i podmiotowością, wskazując, że produkcja dyskursu zawsze podlega kontroli i selekcji poprzez określone mechanizmy wykluczenia. Władza kształtuje narracje, a to, co uznajemy za „prawdę”, jest efektem politycznych i społecznych procesów negocjacji. Z kolei Karl Popper w *Spółeczeństwie otwartym i jego wrogach* (*The Open Society and Its Enemies*, 1945) przestrzegał przed totalitaryzmem i ideologiami roszczeniowymi do nieomylności. Popperowska koncepcja falsyfikacji i krytycznej refleksji miała stanowić zabezpieczenie przed dogmatyzmem, lecz w dobie rosnącej polaryzacji i zaniku wspólnej przestrzeni deliberacji jego optymizm zostaje wystawiony na próbę.

Dylematy związane z prawdą i autorytetem nabierają w XXI wieku nowego znaczenia. Jürgen Habermas w *Teorii działania komunikacyjnego* (*The Theory of Communicative Action*, 1981) podkreślał znaczenie racjonalnej debaty jako fundamentu demokracji, jednak jego wizja sfery publicznej wydaje się coraz trudniejsza do realizacji w świecie cyfrowych baniek informacyjnych i wzrastającej polaryzacji. Chantal Mouffe w *Polityczności* (*On the Political*, 2005) argumentowała, że polityka to nieustanna walka o hegemonię – również w kontekście prawdy. Bruno Latour w *Nigdy nie byliśmy nowoczesni* (*We Have Never Been Modern*, 1991) zwracał uwagę na kryzys zaufania wobec nauki i ekspertów, co szczególnie uwidoczniło się w czasie pandemii i debat nad zmianami klimatycznymi.

Nowym czynnikiem kształtującym polityczną rzeczywistość jest rozwój technologii cyfrowych i sztucznej inteligencji. Yuval Noah Harari w *Homo Deus* (*Homo Deus: A Brief History of Tomorrow*, 2015) i *21 lekcjach na XXI wiek* (*21 Lessons for the 21st Century*, 2018) ostrzegał przed możliwością przejęcia kontroli nad narracjami przez rządy i korporacje na niespotykaną dotąd skalę. Wpływ technologii na procesy polityczne jest jednak nie tylko kwestią techniczną, ale i psychologiczną – Antonio Damasio w *Błędzie Kartezjusza* (*Descartes' Error*, 1994) wykazał, że procesy decyzyjne są nierozzerwalnie związane z emocjami. To właśnie emocjonalizacja debaty publicznej ułatwia populistycznym liderom budowanie autorytetu w opozycji do elit intelektualnych, promując „alternatywne prawdy” ponad obiektywne fakty.

Czy w XXI wieku możliwe jest odbudowanie autorytetu opartego na prawdzie, czy też polityka nieuchronnie zmierza ku manipulacji i relatywizmowi? Jaką rolę powinny odgrywać elity polityczne, akademickie i medialne w odbudowie zaufania społecznego? Jakie mechanizmy mogą przywrócić legitymizację instytucji, które tradycyjnie pełniły funkcję strażników prawdy?

Niniejszy tom *Horyzontów Polityki* poświęcony jest analizie tych zagadnień, łącząc historyczne, filozoficzne i współczesne perspektywy w celu zrozumienia wyzwań, jakie niesie współczesny świat. Zapraszamy do refleksji nad przyszłością prawdy i autorytetu w dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości politycznej.

Anna Budzanowska
redaktor tematyczna numeru